

Ed.

480. Frumvarp til laga

[233. mál]

um norræna vitnaskyldu.

(Lagt fyrir Alþingi á 97. löggjafarþingi 1975—76.)

1. gr.

Hinir almennu dómstólar geta kvatt menn, sem orðnir eru 18 ára, og búsettir eru eða dveljast í Danmörku, Finnlandi, Noregi eða Svíþjóð, til vitnisburðar fyrir dómi hér á landi.

Við yfirheyrslur skal fara eftir ákvæðum X. kafla laga nr. 85 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði, eða XII. kafla laga nr. 74 21. ágúst 1974, um meðferð opinberra mála, nema annað leiði af 2.—8. gr. þessara laga.

2. gr.

Vitnastefnu má því aðeins gefa út, að telja verði, að vitnisburður kunnri að hafa verulega þýðingu fyrir úrslit máls, og það hafi verulega þýðingu, að vitni beri vætti fyrir dómi hér á landi.

Við mat á þessu ber að taka tillit til þess, hversu mikilvægt málið er, og hvort þingsókn muni hafa veruleg óþægindi í för með sér fyrir vitni.

Einungis í undantekningartilvikum verður vitni stefnt til að bera vætti fyrir öðrum dómstóli en þeim, er dæma skal málið.

3. gr.

Hlutaðeigandi dómstóll gefur út vitnastefnur.

Í stefnu skal geta stefnufrests og hvaða viðurlögum megi beita, ef vitni mætir ekki. Dómstóllinn ákveður stefnufrest.

4. gr.

Í einkamálum getur dómstóll, skv. 124. gr. 3. mgr. laga um meðferð einkamála í héraði nr. 85 23. júní 1946, skyldað vitni til að hafa með sér og sýna eða leggja fram skjöl, sem vitnið hefir ráð yfir.

Í refsímálum getur dómstóll, sbr. 98. gr. 3. mgr. laga nr. 74 21. ágúst 1974 um meðferð opinberra mála, skyldað vitni, svo og þann, sem brotið er gegn í refsímáli, til að hafa með sér til sýningar eða framlagningar sakargögn, sem vitnið hefir ráð yfir.

Ef unnt er, skal gefa vitni tækifæri til að tjá sig, áður en úrskurðað er um skyldu þess til að leggja fram skjal.

Nú lætur vitni undir höfuð leggjast, án lögmætra ástæðna, að hafa með sér skjal, og verður þá einungis beitt þeim viðurlögum, sem nefnd eru í 148. gr. laga nr. 85 23. júní 1936, um meðferð einkamála í héraði.

Beita skal ákvæðum 1. mgr. 5. gr. þessara laga eftir því sem við á.

5. gr.

Eigi verður vitni krafíð vættis, ef það bryti í bága við ákvæði 125. gr.—128. gr. laga nr. 85 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði, eða ákvæði 89. gr.—101. gr. laga nr. 74 21. ágúst 1974 um meðferð opinberra mála, eða sams konar ákvæði í því landi, þar sem vitni er búsett.

Í opinberum málum (refsímálum) má kveðja þann, sem brotið hefir verið gegn, fyrir rétt til yfirheyrslu skv. ákvæðum þessara laga. Ef þeir, sem brotið er gegn, eru búsettir í Finnlandi eða Svíþjóð, verða þeir ekki beittir viðurlögum, þótt þeir neiti að bera vitni og eigi verður þeim heldur refsað fyrir rangan framburð.

6. gr.

Ef vitni, sem ekki dvelst hér á landi, mætir ekki án lögmætra forfalla, eða boðar ekki forföll í tæka tíð, getur dómstóll aðeins dæmt það í sektarrefsingu og til að greiða þann kostnað, sem útivist þess hefir haft í för með sér.

7. gr.

Meðan vitni dvelst hér á landi til að fullnægja vitnaskyldu samkvæmt ákvæðum þessara laga, verður það ekki látið sæta ábyrgð fyrir refsiverðan verknað, sem það hefir framið fyrir för sína hingað til lands. Eigi verður það heldur framselt til þriðja lands í þessu skyni.

Þessi regla gildir þó ekki, ef vitni gefur í réttarhaldi samþykki sitt til ákæru, afplánunar refsingar eða til framsals, eða ef vitni dvelst meira en 15 daga hér á landi eftir að hafa fullnægt vitnaskyldu, enda hafi það óhindrað getað farið úr landi.

8. gr.

Dómsmálaráðherra setur reglur um greiðslur til vitna, sem stefnt er til vitnisburðar samkvæmt ákvæðum þessara laga.

Um leið og vitnastefna er hirt, ber að bjóða vitni þær greiðslur, sem það á rétt a til að standa straum af ferða- og dvalarkostnaði, eða hæfilega fyrirframgreiðslu í þessu skyni.

Greiðslur þessar skulu inntar af hendi fyrirfram af almanna fé.

9. gr.

Ákvæðum 1. gr.—7. gr. þessara laga skal beita eftir því, sem við á gagnvart aðiljum í barnsfaðernismálum og í hjúskaparmálum, ef dómur telur brýna nauðsyn til þess að yfirheyra aðilja til þess að ákveða hvoru foreldri beri forræði barns.

Dómur getur ákveðið, að aðiljum þessum sé greitt í samræmi við ákvæði 8. greinar.

10. gr.

Beita skal ákvæðum 4. gr., 5. gr. og 7. gr. gagnvart þeim, er mæta óstefndir sem vitni, eða aðiljar í þeim málum, sem getið er í 9. grein.

11. gr.

Þeir sem orðnir eru 18 ára gamlir og hafa búsetu hér á landi eða dveljast hér eða í Danmörku, Finnlandi, Noregi eða Svíþjóð eru skyldugir til að gefa skýrslu fyrir rétti í þessum löndum í samræmi við þær reglur, sem um þetta gilda í hlutaðeigandi landi.

Sama regla gildir um þá, sem dveljast hér á landi, en hafa búsetu í Danmörku, Finnlandi, Noregi eða Svíþjóð.

12. gr.

Sé þess krafist, má hér á landi fullnægja dómi, sem gerir manni að greiða skaðabætur vegna útivistar eða annarrar vanrækslu, enda sé dómurinn kveðinn upp í

Danmörku, Finnlandi, Noregi eða Svíþjóð samkvæmt lögum hlutaðeigandi lands um norræna vitnaskyldu.

Við fullnustu á dómum þessum eða úrskurðum skal fara eftir ákvæðum í samningi milli Íslands, Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar um viðurkenningu dóma og fullnægju þeirra frá 16. mars 1932, sbr. lög nr. 30 23. júní 1932.

13. gr.

Dómsmálaráðherra ákveður, hvenær lög þessi taka gildi. Ákveða má, að lög þessi taki einungis gildi gagnvart einu eða fleirum þeirra landa, sem upp eru talin í 1. grein.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Frumvarp þetta, sem er efnislega samhljóða þegar settum lögum eða framlögðum frumvörpum á þjóðþingum annarra Norðurlanda, fjallar um gagnkvæma vitnaskyldu þegna ríkjanna. Hafði Norðurlandaráð beint því til ríkisstjórnanna, að hlutast til um, að slíkar reglur yrðu lögfestar. Þetta frumvarp hefur Magnús Thoroddsen, borgardómari, samið að heiðni dómsmálaráðuneytisins. Vegna tiltekinna ákvæða (í 2. gr. og 8. gr.) frumvarpsins þarf að gera smávægilega breytingu á tveimur greinum einkamálaganna og fylgir lagafrumvarp um það efni þessu frumvarpi. — Með lagafrumvarpi þessu fylgdi frá höfundi þess svohljóðandi:

Greinargerð.

Almennar athugasemdir.

Með lagafrumvarpi þessu er orðið við tilmælum Norðurlandaráðs nr. 17/1968 um norræna vitnaskyldu.

Í þessum tilmælum fer Norðurlandaráð þess á leit við ríkisstjórnirnar, að hvert Norðurlandanna setji reglur, er skyldi menn til þess að mæta sem vitni fyrir dómstólum á hinum Norðurlöndunum.

Á grundvelli þessara tilmæla hafa farið fram viðræður milli Norðurlandanna um það, að sett verði samhljóða lög um þetta efni í löndunum.

Vegna þeirra óþæginda og þess kostnaðar, sem slík vitnafyrirköll milli landa hafa í för með sér og vegna þess, að bæði í Noregi og á Íslandi gilda ákveðnar fjarlægðarreglur um skyldu vitnis til að mæta fyrir dómi, urðu fulltrúar sammála um það við umræðurnar, að því einungis skyldi kveðja vitni til að bera vætti utan heimalands síns, að það væri mjög þýðingarmikið fyrir úrslit málsins.

Hvert Norðurlandanna ákveður það sjálft fyrir hvaða dómstóla norrænum vitnum verði stefnt, en gengið er út frá því, að menn verði einungis kvaddir til að bera vitni fyrir hinum almennu dómstólum. Samkomulag var um, að stjórnvöld í heimalandi vitnis skyldu ekki hafa neitt eftirlit með vitnastefnum þessum og við vitnaleiðslur skyldi fara eftir þeim reglum, sem gilda í því landi, þar sem mál er dæmt, að svo miklu leyti, sem það væri unnt.

Fulltrúar við þessar umræður voru á einu máli um það, að hvert landanna eigi að hafa heimild til að refsa fyrir rangan framburð, sem gefinn er fyrir dómi í einhverju hinna Norðurlandanna.

Í Finnlandi hefir verið samið lagafrumvarp um norræna vitnaskyldu og í Noregi hefir verið lagt fram frumvarp um þetta efni. Í Danmörku og Svíþjóð hafa lagafrumvörp um þetta efni þegar verið staðfest. Í Svíþjóð, lög nr. 752/1974, en í Danmörku, lög nr. 221/1975.

Lögfesting þessa frumvarps mun hafa einhver aukin útgjöld í för með sér fyrir ríkissjóð vegna greiðslna til vitna o.fl. Ástæða er til að ætla, að mál þessi verði fá og útgjöld ríkissjóðs því óveruleg.

Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Í grein þessari er það tekið fram fyrir hvaða isl. dómstóla megi stefna norænum vitnum til vitnisburðar. Með orðalaginu: „almennir dómstólar“ er átt við héraðsdóm, sjó- og verslunardóm og Hæstarétt. Hins vegar kemur vitnaleiðsla fyrir sérdómstólum, t.d. Félagisdómi, Siglingadómi, ekki til greina.

Þá er því slegið föstu, að einungis þeim, sem orðnir eru 18 ára, verði stefnt til vitnisburðar, enda getur það haft í för með sér sérstaka erfiðleika að vitnastefna yngri mönnum, þar sem þá getur oft verið nauðsynlegt, að leiðsögumaður fylgi þeim, en það mundi hafa í för með sér aukin útgjöld.

Sá, sem stefnt er til vitnisburðar skal hafa búsetu eða dvalarstað á einhverju Norðurlandanna, en þarf þó ekki að vera ríkisborgari í neinu þeirra. Ekki er það heldur skilyrði, að hlutaðeigandi vitni hafi búsetu og dvalarstað í sama landinu.

Við umræðurnar var samkomulag um það, að beita skuli lögum þess lands, þar sem mál er dæmt, nema lög í heimalandi vitnis hafi verulega þýðingu fyrir réttarvernd þess. Í samræmi við þetta er kveðið svo á í grein þessari, að fara skuli eftir ákvæðum X. kafla laga um meðferð einkamála í héraði nr. 85 23. júní 1936, eða XII. kafla laga um meðferð opinberra mála nr. 74 21. ágúst 1974, nema annað leiði af 2.—8. gr. laga þessara.

Um 2. gr.

Skilyrði fyrir vitnastefnum skv. lagafrumvarpi þessu eru ströng, því að einungis er heimilt að vitnastefna í mikilvægum málum, og þá því aðeins, að ætla megi, að framburðurinn muni hafa verulega þýðingu fyrir málsúrslit. Við samningu þessarar greinar er það haft í huga, að skv. íslenskum og norskum rétti gilda ákveðnar fjarlægðarreglur um vitnaskyldu, sbr. 124. gr. laga nr. 85 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði.

Samkvæmt norskum rétti getur dómur þó útvíkkað vitnaskyldu þessa, þegar hann telur það brýnt, að vitni mæti til vitnisburðar. Sams konar heimild er ekki í 124. gr. laga nr. 85 23. júní 1936. Þarf því að breyta henni.

Tilgangurinn með þessu lagafrumvarpi er að stuðla að milliliðalausri sönnunarfærslu fyrir dómi, þ.e.a.s., að sönnunargögn séu lögð fram beint fyrir þann dómstól, sem dæma á málið. Við norrænu umræðurnar voru menn þó á einu máli um það, að ekki mætti útiloka með öllu, að vitni væri stefnt til vitnisburðar fyrir öðrum dómstóli en þeim, sem dæma á málið, því að það gætu komið upp tilvik, þar sem hentugra væri, að vitni bæri fyrir öðrum dómstóli, t.d. ef allar yfirheyrslurnar færu fram fyrir þeim rétti.

Um 3. gr.

Sá dómstóll, sem dæmir mál tekur ákvörðun um það, hvort skilyrði til vitnastefnu eru fyrir hendi. Um leið ákveður hann stefnufrest fyrir vitnið.

Gengið er út frá því, að lengd stefnufrests sé ákveðin með hliðsjón af þeim fjarska, sem vitni býr í frá þingstað, svo og þeim reglum, er gilda í heimalandi vitnis.

Um 4. gr.

Ekki hefir verið talin þörf á því, að setja reglur um skyldur manna, sem búsettir eru á einhverju hinna Norðurlandanna til þess að leggja fram skjöl fyrir isl. dómstóli. Eðlilegast er, að slík framlagning eigi sér stað fyrir hlutaðeigandi erlendum dómstóli og samkvæmt hans úrskurði eða ákvörðun.

Öðru máli gegnir hins vegar um þann, sem hefir verið stefnt til að mæta sem vitni, þá er hentugast, að honum sé um leið gert skylt að taka með sér þau sönnunargögn, sem hann hefir ráð yfir og þýðingu hafa fyrir málið. Grein þessi er samín með þetta í huga.

Um 5. gr.

Við norrænu umræðurnar var fjallað um það, hvort einungis skuli beita þeim reglum, sem gilda um undanþágu til að bera vitni, í landi því, þar sem málið er dæmt, eða hvort vitni geti einnig skorast undan að bera vitni með skírskotan til þeirra reglna, er um þetta gilda í heimalandi þess. Voru menn sammála um að velja síðari kostinn. Með þetta í huga er því slegið föstu, að vitni verði ekki krafði vættis, ef það bryti í bága við réttarfarsreglur eða löggjöf í því landi, þar sem vitni er búsett. Sömu sjónarmið ráða einnig varðandi framlagn-ingarskylduna, skv. 4. gr.

Samkvæmt réttarfarslöggjöf Svíþjóðar (hliðstæðar reglur gilda einnig í Finnlandi) er í refsímálum óheimilt að yfirheyra þann, sem brot hefir beinst gegn, að viðlagðri refsíabýrgð og ekki verður hann heldur neyddur til að bera vitni fyrir rétti. Af þessum sökum hefir verið talið nauðsynlegt að taka það fram berum orðum, að einungis megi yfirheyra þessi vitni í samræmi við þær laga-reglur, sem gilda í heimalandi þeirra. Hins vegar er heimilt, undir viðurlögum, að stefna þessum mönnum til að mæta fyrir rétti.

Til þess að beita rétt ákvæðum þessarar greinar, er dómara nauðsynlegt að þekkja þær erlendu reglur, sem gilda um undanþágur frá vitnaskyldu. Til þess að ná þessu markmiði, verða dómstólum sendar leiðbeiningarreglur um þetta, þegar lög þessi taka gildi.

Um 6. gr.

Hér eru ákveðin viðurlög, sem beita má vitni, sem mætir ekki án lögmætra forfalla. Við norrænu umræðurnar voru menn sammála um, að eigi skyldi heimilt að færa vitni með valdi á þingstað eða setja það í varðhald, nema því aðeins, að það dveldist í því landi, þar sem mál á að dæma. Einnig var samkomulag um það, að ekki mætti beita þeim „þvingunarsektum“, sem einungis þekkjast í Danmörku og á Íslandi, sbr. 131. gr. 2. mgr. laga nr. 85 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði. Eftir sem áður getur dómstóll gert vitni sektarrefsingu og skyldað það til að bæta þann kostnað, sem útivist þess hefir í för með sér.

Ef vitni neitar að svara án lögmætrar ástæðu, má beita öllum þeim þvingunarráðum, sem heimil eru í dómstólslandinu, þar á meðal frelsissviptingu. Sama máli gegnir, ef vitni neitar að sýna eða leggja fram skjöl, sem því hefir verið gert að taka með sér skv. ákvæðum 4. greinar.

Um 7. gr.

Grein þessi tryggir norrænum vitnum ákveðin grið. Þetta ákvæði er í samræmi við meginregluna í 7. gr. laga nr. 7 14. mars 1962 um framsal sakamanna til Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar.

Við hinar norrænu umræður töldu menn það sanngjarnast og hentugast, að allir gætu mætt sem vitni skv. þessum lögum, án þess að eiga það á hættu að verða ákærðir fyrir refsiverðan verknað, sem þeir hafa framið einhvern tíma áður. Hins vegar væri ef til vill síðar hægt að fara þess á leit að fá vitni framselt, eða bera fram tilmæli um það, að heimalandið taki að sér að sjá um ákæru og framkvæmd refsingar.

Um 8. gr.

Vegna þess, að reglur um greiðslur til vitna eru mismunandi innan Norðurlanda, þá hefir reynst nauðsynlegt, að setja ákveðnar reglur um greiðslur til norrænna vitna. Við umræðurnar var gengið út frá því, að þegar reglur um greiðslur til vitna verða endurskoðaðar, þá gerist það í norrænni samvinnu.

Samkvæmt lagafrumvarpinu er það dómsmálaráðherra, sem setur reglur um greiðslur til norrænna vitna. Þetta er annað fyrirkomulag, en mælt er fyrir í 135.

gr. laga nr. 85 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði. Þar er það dómari sem úrskurðar vitni þóknun. Þessu ákvæði þarf því að breyta lítillega.

Ákvæðið um fyrirframgreiðslu til vitnis er sett til þess að auðvelda vitni þingsókn.

Samkvæmt greininni er það hlutverk dómstólsins að ákveða í hverju tilviki, hvort fyrirframgreiðslan eigi að fara fram úr þeirri upphæð, sem nauðsynleg er vitni til þingsóknar, og í hvaða formi eigi að inna hana af hendi. (Peningum, ávísun, farseðlum t.d.).

Um 9. gr.

Við norrænu umræðurnar kom það til tals að taka upp þá reglu, að skylda málsaðilja til að mæta fyrir rétti á hinum Norðurlöndunum, þar sem framburður aðilja geti oft verið álíka mikilvægur til að upplýsa mál, eins og vitnisburður. Samkomulag náðist hins vegar ekki um þetta, og varð það ofan á, að takmarka þessa grein við aðilja að barnsfaðernismálum, sbr. XVIII. kafla laga nr. 85 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði, og við hjúskaparmál, sbr. VII. kafla laga nr. 60 29. maí 1972 um stofnun og slit hjúskapar.

Varðandi aðiljafyrirkall má visa til skýringanna á greinum 1.—7. hér að framan.

Hvað viðvikur greiðslum til aðilja, er lagt til að rétturinn geti metið það í hverju tilviki, hvort aðili skuli fá greiðslur eftir þeim reglum, sem gilda um greiðslur til vitna.

Um 10. gr.

Við umræðurnar urðu menn á eitt sáttir um það, að beita bæri ákvæðum 4. og 5. gr., um framlagningarskyldu og vitnaskyldu, enda þótt vitni mæti óstefnt, og yrði því eigi beitt viðurlögum 6. gr. Ef vitni mætir þannig óstefnt yrði það einungis knúið skv. 4. gr. til að leggja fram eða sýna þau skjöl, sem það hefði tekið með sér.

Einnig voru menn sammála um það, að beita griðareglu 7. gr., enda þótt vitni verði hvorki refsað né dæmt til greiðslu skaðabóta vegna útivistar.

Um 11. gr.

Þessi grein leggur skyldu á þá, sem búsettir eru á Íslandi eða dveljast hér á landi eða annars staðar á Norðurlöndum og einnig þá, sem dveljast hér á landi, en eru búsettir annars staðar á Norðurlöndum til þess að mæta og bera vitni fyrir rétti í Danmörku, Finnlandi, Noregi eða Svíþjóð. Grein þessi samsvarar 1. og 9. gr. frumvarpsins um vitnastefnur og aðiljafyrirköll frá hinum Norðurlöndunum.

Um 12. gr.

Fullnægja skal úrskurðum um bætur vegna útivistar, bæði í einkamálum og refsimálum, samkvæmt ákvæðum í samningi milli Íslands, Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar um viðurkenningu dóma og fullnægju þeirra frá 16. mars 1932, sbr. lög nr. 30 23. júní 1932.

Fullnusta sekta, sem á eru lagðar vegna útivistar (í Finnlandi og Svíþjóð hin svokölluðu „vite“) skal fara eftir ákvæðum laga nr. 69 12. desember 1963, um fullnustu refsidóma, sem kveðnir hafa verið upp í Danmörku, Finnlandi, Noregi eða Svíþjóð o.fl.

Um 13. gr.

Þar sem lögin eiga að taka gildi samtímis á Norðurlöndunum, er nauðsynlegt að veita dómsmálaráðherra heimild til að ákveða gildistökutíma laganna.